

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate et Educatione Civili IV (2014)

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Tomasz Jan Biedroń

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Instrukcja techniczna pracy punktu informacyjnego („P.I.”) Rady Politycznej

Skomplikowana sytuacja w Polsce po przejściu władzy przez komunistów, rozprawa z opozycją polityczną i zbrojną, kryzys w Rządzie na Uchodźstwie spowodowały, iż część ugrupowań politycznych zdecydowała się na współpracę wywiadowczą ze Stanami Zjednoczonymi. Wkrótce po śmierci prezydenta Raczkiewicza w 1947 roku uczyniły to ugrupowania skupione wokół Rady Politycznej skłócone z Augustem Zalewskim, nowym prezydentem RP, a zwłaszcza Stronnictwo Narodowe, Polska Partia Socjalistyczna, Polski Ruch Wolnościowy Niepodległość i Demokracja, PSL „Jedność”. Szczególnie aktywne w tym względzie było Stronnictwo Narodowe, którego przedstawiciele od 1948 roku prowadzili rozmowy z CIA. Prezes Tadeusz Bielecki w trakcie wizyty w Departamencie Stanu USA w 1949 roku informował Amerykanów, że narodowcy dysponują wieloma „nieoficjalnymi kanałami, którymi można dotrzeć do ludzi w Polsce”¹.

Z Amerykanami prowadził rozmowy Edward Sojka „Majewski”, szef Wydziału Krajowego Rady Politycznej, która w roku 1950 przeszła całkowicie na utrzymanie wywiadu USA. W trakcie spotkań z przedstawicielem wywiadu amerykańskiego płk. Davisem (ps.) Sojka ustalił, że stronnictwa Rady Politycznej będą popierać amerykańską politykę, podtrzymywać w kraju ducha oporu, dostarczać wiadomości z kraju, przygotowywać stacje radionadawcze w Polsce². Amerykanie w zamian za finansowanie mieli otrzymywać informacje na temat sytuacji za żelazną kurtyną³. O tym, że łączność z krajem opłacał amerykański wywiad, wiedzieli tylko nieliczni. W 1951 roku podobną umowę zawarto z Brytyjczykami. Obydwie umowy przewidywały założenie dwóch baz łączności w Niemczech: Północ w Oerlinghausen, a następnie w Mülheim, oraz bazy Południe w Rottach koło Tagernsee, następnie

¹ S. Cenckiewicz, *Afera Bergu*, „Wprost” 2004, nr 6, <http://www.wprost.pl/ar/55726/Afera-Bergu/?pg=1>.

² Płk K. Romaniuk, *Reakcyjna działalność Stronnictwa Narodowego i przeciwdziałanie organów bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 1979, 0189/75, tom 1, IPN w Warszawie, s. 190.

³ W okresie od 1 X 1950 r. do XII 1952 r. Wydział Krajowy Rady Politycznej otrzymał od wywiadu amerykańskiego na działalność 1014 440 dolarów, tamże, s. 194.

w Monachium, wreszcie w Bergu⁴. Nadzór nad wspomnianymi placówkami sprawowali Amerykanie. Placówki posiadały ekspozytury w Berlinie Zachodnim, Wiedniu i Szwecji. Kierownictwo i skład placówek stanowili przede wszystkim działacze Stronnictwa Narodowego i jego organizacji wojskowych. Całością kierował Edward Sojka, przekazujący informacje bezpośrednio prezesowi SN Tadeuszowi Bieleckiemu i MSW (do 1949 r.) Zygmuntowi Berezowskiemu. Aparat wywiadowczy pracujący zarówno dla Amerykanów jak i Anglików był równocześnie aparatem wywiadu partyjnego dla SN.

W myśl umowy z Amerykanami Rada Polityczna miała pomóc w rozbudowie w kraju sieci rezydentów oraz przesłuchiwać uciekinierów z Polski. W takich okolicznościach powstała prezentowana Instrukcja techniczna pracy punktu informacyjnego („P.I.”) Rady Politycznej zawierająca przepisy o organizacji i zadaniach „P.I.” w kraju⁵. Instrukcja nie posiada daty ani podpisu.

W punkcie 1 instrukcji podkreślono, że Rada Polityczna pragnie być rzeczywistą przedstawicielką narodu i dlatego będzie zabiegać na forum międzynarodowym o wyzwolenie Polski i pomoc walczącemu narodowi w kraju, zakładając w tym celu punkty informacyjne dla informowania kraju o swych poczynaniach w polityce międzynarodowej i wewnętrznej. Za pośrednictwem „P.I.” gromadzić będzie informacje o wszelkich przejawach życia w kraju, wszelkich poczynaniach okupanta sowieckiego, jak również o postulatach niepodległościowych środowisk w kraju. Mając na uwadze bezwzględność безпеki w zwalczaniu podziemia politycznego „P.I.” miały tworzyć zespoły trudne do wykrycia, liczące od jednej do trzech osób związanych bezpośrednio z punktami łączności na Zachodzie, czyli z placówkami podlegającymi bezpośrednio Edwardowi Sojce, kierownikowi Wydziału Krajowego Rady Politycznej.

W punktach 1b i 4b włącza instrukcja wyraźnie do zadań „P.I.” wywiad wojskowy. Do zadań „P.I.” należało zapoznanie się z otrzymanym materiałem informacyjnym, gromadzenie go i odsyłanie Radzie Politycznej, dyskretne wspomaganie ofiar reżimu komunistycznego, aby nie zostać rozszyfrowanym przez bezpieczeństwo. Gromadzony materiał miał obejmować wszystkie dziedziny życia politycznego, gospodarczego, kulturalnego i wojskowego, w czasie wojny zaś stać się ośrodkiem mobilizacji żywołów patriotycznych w organizacji walki z okupantem. Drastyczne fakty prześladowań miały być opisane krótko acz treściwie. Dawano też pewien margines swobody w ocenie ważnych z punktu widzenia piszącego sprawozdanie problemów. Mógł on opracowywać w formie referatów istotne z jego punktu widzenia problemy, które następnie sfotografowane, zapakowane wodoszczelnie umieszczano w skrytce pocztowej ewentualnie przekazywano bezpośrednio kurierowi do przerzutu na Zachód. W sprawach organizacyjnych zalecano posługiwanie się szyfrem.

⁴ Sprawozdanie Komisji do rozpatrzenia spraw łączności z krajem, Londyn 1956, 00231/173, tom1, IPN w Warszawie, s. 2. Kierownikiem pierwszej placówki był Kazimierz Tychota, następnie Wiktor Zdrzałka, drugiej Stanisław Komendowski, a po nim Władysław Furka.

⁵ Akta śledztwa w sprawie działalności szpiegowskiej na rzecz wywiadu amerykańskiego przeciwko Augustyn Kania, 0330/36/1, BU IPN w Warszawie, s. 19–21.

Sprawą niezwykle ważną i zarazem najtrudniejszą była łączność. Łączność z krajem utrzymywano przy pomocy kurierów, tzw. paczek specjalnych oraz korespondencji. Funkcje „P.I.” pełniły osoby, z którymi związani byli przed wyjazdem z kraju pracownicy Placówek. Z czasem zaczęto rozszerzać tę grupę o ludzi godnych zaufania.

W punktach 5 i 6 zawierała instrukcja zarządzenia bardzo trudne lub zgoła niemożliwe do wykonania, zwłaszcza w jednoosobowych „P.I.”, np. zorganizowania łączności sztafetowej z punktem łączności na zachodzie. Kwestią prawie niewykonalną było zobowiązanie się przez Wydział Krajowy RP do zaopatrywania w duży i ciężki sprzęt, jak maszyny do pisania, drukarnie, aparat radiowy odbiorczo-nadawczy, ewentualnie broń maszynową oraz inny żądany sprzęt. W czasie wojny sprzęt tego typu był przesyłany drogą zrzutów. Wydział Krajowy zapewniał zaopatrzenie finansowe „P.I.” oraz każdego członka „P.I.”. Mało realne było również zorganizowanie na wypadek wojny ośrodka ruchu oporu mającego nawiązać kontakt radiowy z Punktem Łączności na Zachodzie.

W dostarczaniu i odbieraniu poczty zasadniczą rolę odgrywali kurierzy, którzy coraz częściej byli aresztowani przy przekraczaniu granicy. Obie placówki: Północ i Południe zorganizowały 47 wypraw do kraju, w czasie których w ręce bezpieczeństwa trafiło 14 kurierów⁶. Wywiad PRL doskonale orientował się w działalności placówek, znał ich pracowników, skrytki adresowe, personalia kurierów, szlaki przerzutu ludzi, pieniędzy i dokumentów. Przez dwa lata odbiorcą znacznych funduszy CIA, sprzętu, szyfrów, depech, raportów był kontrwywiad bezpieczeństwa. Amerykanie zaś byli odbiorcami sfabrykowanych raportów i ocen oraz bezwartościowych informacji. W grudniu 1952 roku po ucieczce dwóch agentów kontrwywiadu PRL z jednej z dwóch baz łączności w Niemczech z bogatą dokumentacją pracy ośrodka działalność placówek została zdemaskowana przez prasę w kraju i za granicą. W następstwie upublicznienia przez propagandę PRL tezy o emigracji będącej na usługach wywiadu działalność „P.I.” została zakończona. W kraju rozpoczęły się represje wobec ludzi związanych z działalnością „P.I.”. Jesienią i zimą 1951 roku aresztowano około 30 osób, zaś w 1953 aresztowano około 200 osób⁷, z których wielu skazano na śmierć lub długoletnie więzienie. Sprawa Bergu kończy definitywnie działalność „P.I.”.

Odpis

I. Założenie: Rada Polityczna w Londynie (SN) Bielecki, (PPS) Arciszewski, (PSL „Jedność”) Korboński, (NiD) Piłsudski⁸ – zabiegając na forum polityki międzynarodowej o wyzwolenie Polski i pomoc aktualną walczącemu narodowi w kraju – prag-

⁶ S. Cenckiewicz, dz. cyt.

⁷ Sprawozdanie Komisji do rozpatrzenia spraw łączności z krajem, Londyn 1956, 00231/173, tom101, IPN w Warszawie, s. 34.

⁸ Tadeusz Bielecki, Tomasz Arciszewski, Stefan Korboński, Ryszard Piłsudski.

nie być rzeczywistą przedstawicielką cierpiącego narodu w kraju i w tym celu zakłada w kraju punkty informacyjne („P.I.”) dla:

a) informowania kraju o poczynaniach politycznych Rady Politycznej na terenie międzynarodowym i wewnętrznym oraz o aktualnych wydarzeniach w polityce oświatowej.

b) zbierania z kraju informacji dla Rady Politycznej o wszystkich przejawach życia w kraju, wszelkich poczynaniach okupanta sowieckiego, wojennych przygotowaniach Sowietów, jako też zbieranie politycznych i innych postulatów niepodległościowych kół w kraju.

II. Organizacja punktu: „P.I.” nie ma być organizacją masową, lecz zespołem powyżej trzech osób względnie nawet jedna osoba nie związana z żadnym innym „P.I.” w kraju, lecz związanym bezpośrednio z punktem łączności Rady na Zachodzie. Organizacyjnie „P.I.” podlega bezpośrednio Kierownikowi Wydziału Krajowego Rady Politycznej.

III. Zadania „P.I.”. Zadaniem zespołu „P.I.” jest:

a) zapoznać się osobiście z otrzymanym z Zachodu materiałem informacyjnym i ostrożnie podać materiał dalej osobom znanym osobiście bezwzględnie politycznie. [?]

b) gromadzić i odsyłać Radzie Politycznej materiał informacyjny z kraju.

c) wspomagać materialnie ofiary polityczne reżimu komunistycznego w dostępnym sobie środowisku.

d) w czasie wojny stać się ośrodkiem mobilizacji żywiołów patriotycznych w organizacji walki z okupantem.

IV. Metody walki:

a) materiał informacyjny z Zachodu otrzymywać się będzie w formie mikro-foto. Odczytywać należy go wyświetlaniem filmu aparatem projekcyjnym na ekran lub pod mikroskopem, lub wykonawszy wpierw duże powiększenie fotograficzne. Ze względów bezpieczeństwa nie doradza się uwielokrotniania odbitek i szerszego kolportowania.

b) Krajowy materiał informacyjny dla Rady Politycznej winien obejmować wszystkie dziedziny zjawisk, w szczególności zaś dziedzinę polityczną. Chodzi tu o ogłoszenia, zarządzenia, rozkazy, instrukcje władz partyjnych, władz bezpieczeństwa i władz wojskowych. Winny one być podane w wiernie powtórzonym tekście. Następnie chodzi o krótkie treściowe opisanie drastycznych faktów prześladowań, aresztowań i znęcania się, sowietyzacji, rusyfikacji, niszczenia kultury, zubożenia ludności, zakładania kołchozów, budowania dróg, mostów, obiektów przemysłowych, wojskowych, przebiegu zebrań, zjazdów, kongresów, zmian w produkcji, ruchów wojsk, oporu biernego, oporu czynnego (partyzantka) itp.

Należy rejestrować gołe fakty. Osobno należy co pewien czas omawiać referatowo we własnym naświetleniu poszczególne problemy. Zdobyty materiał winien być natychmiast fotografowany na mikro- jeśli to możliwe lub przepisany atramentem sympatycznym w dwóch egzemplarzach. Jeden egzemplarz gotowego materiału

winien być opakowany wodoszczelnie i ostrożnie złożony w skrytce pocztowej lub przekazany do przerzutu na Zachód. Drugi egzemplarz należy przechować do czasu otrzymania pokwitowania odbioru pierwszego egzemplarza przez Punkt Łączności na Zachodzie, a następnie zniszczyć.

O sprawach organizacyjnych pisać wyłącznie szyfrem. Członkowie zespołu („P.I.”) winni pamiętać, że ze względu na bezpieczeństwo pracy i osobistego nie powinni nic zmieniać w trybie samego życia, aby nie wzbudzać podejrzeń. Akcje pomocy ofiarom i rodzinom ofiar reżimu prowadzić należy bardzo ostrożnie i dyskretnie za pośrednictwem osób i instytucji nie wzbudzających podejrzeń względnie po prostu przez niepostrzeżone podrzucenie.

V. Łączność: Każdy „P.I.” musi dążyć do zbudowania bezpośredniej łączności sztafetowej z punktem łączności na Zachodzie, a to ze względu na wykluczenie możliwości łańcuchowej wyspy w razie wpadki jednego „P.I.”. W tym celu „P.I.” wyznacza zaufaną osobę, wyszukuje w pobliżu pasa granicznego osobę (melinę), która z kolei wyszukuje przy samej granicy – nie dalej niż jeden do dwóch kilometrów od granicy – osobę (melinę), która podjęłaby się przyjmować i odstawić otrzymany materiał. Materiał winien być kamuflowany w paście, chlebie, maśle, mydle itp. Muszą być ustalone elementy kontaktu między poszczególnymi ogniwami szlaku łączności, a to dokładny opis dojścia i adres, opis osoby wtajemniczonej dla łatwiejszego rozpoznania hasła i odzew.

Po zmontowaniu meliny na granicy należy przekazać szyfrem – utajnionym atramentem pocztą, na adres w Niemczech powyższe elementy kontaktowe meliny granicznej celem natychmiastowego związania się z „P.I.” Punktu łączności R.P. na Zachodzie. „P.I.” ponadto winien podać jakiś adres ze swej strony dla doraźnej korespondencji kodowej systemu utajnionego pisma oraz zapamiętać adres w Niemczech dla tego celu. Tą drogą będą wzajemnie komunikowane ważne zmiany i komunikaty organizacyjne – oczywiście kodem lub szyfrem. Melina graniczna powinna być tak pomyślana, aby w razie zagrożenia osób z „P.I.” tą drogą osoby zagrożone mogły się szybko ewakuować na Zachód. W takim wypadku z meliny granicznej osoba zagrożona zostanie przejęta przez Punkt Łączności na Zachodzie. W razie znalezienia się osoby ewakuowanej przez „P.I.” w Berlinie, osoba ta winna odszukać Towarzystwo Pomocy Polakom (RSFP), zgłosiwszy się tam, powiedzieć, że szuka „Samsona”. Osoba wtajemniczona odpowie „jestem Dawidem”.

VI. Zaopatrzenie techniczne „P.I.”: Po zorganizowaniu przez „P.I.” meliny granicznej Wydział Krajowy R.P. zaopatrzy „P.I.” na życzenie w aparaty fotograficzne, filmy, mikroskop, maszyny do pisania, drukarnie, aparat radiowy odbiorczo-nadawczy, ewentualnie broń maszynową oraz inny żądany sprzęt.

VII. Zaopatrzenie finansowe: „P.I.” otrzymywać będzie miesięcznie: 1000 zł na potrzeby osobiste każdego członka „P.I.”, 2000 zł na koszty zdobywania i przygotowania materiału informacyjnego, 2000 zł na pomoc ofiarom reżimu, 2000 zł na utrzymanie meliny granicznej i ogniw szlaku łączności, ponadto jednorazowo rezerwowo kapitał 5 do 10 tysięcy złotych. Pieniądze będą przekazane w złotych lub

innej walucie według życzenia „P.I.”. Raz w roku zjawi się w „P.I.” kontroler Rady Politycznej w celu skontrolowania gospodarki funduszami. Elementy rozpoznawcze kontrolera w odpowiednim czasie będą podane.

VII. Pogotowie wojenne: Na wypadek zaistnienia stanu wojny „P.I.” winien natychmiast zorganizować ośrodek ruchu oporu i nie czekając na przybycie specjalnego emisariusza z dalszymi instrukcjami starać się nawiązać kontakt radiowy z Zachodem według elementów, które ściśle elementy (miejscowość, długość i szerokość geograficzną), należy najbliższą pocztą przekazać szyfrem do Punktu Łączności na Zachodzie.